

Energimyndighetens titel på projektet – svenska Hållbar vindkraft i Dalarna – Samverkansprocess för regional strategisk vindkraftsplanering	
Energimyndighetens titel på projektet – engelska Sustainable wind power in Dalarna – using dialogue processes in regional strategic wind power planning	
Universitet/högskola/företag Länsstyrelsen i Dalarnas län	Avdelning/institution Hållbar utveckling
Adress Åsgatan 38	
Namn på projektledare Jakob Ebner	
Namn på ev övriga projektdeltagare Carina Nordlander, Benedict Alexander, Eva Stigeberg, Eva Staffansson, Veronica Driberg	
Nyckelord: 5-7 st Hållbar, vindkraft, dialogprocess, sammanvägning av samhällsintressen	

Förord

Projektet Hållbar vindkraft i Dalarna drevs av Länsstyrelsen i Dalarnas län med finansiering av Energimyndigheten. Projektet pågick mellan 1 december 2018 och 31 december 2020 och samlade olika intressen i en dialogprocess för att diskutera vägen fram för hållbar vindkraft i Dalarna.

Projektet genomfördes som dialogprocess där länsstyrelsens olika avdelningar och Dalarna med representanter från enheter för agenda 2030, naturskydd, kulturmiljö representanter från 10 organisationer, företag och kommuner med intressen i vindkraft deltog. Tillsammans utgjorde de en dialoggrupp som arbetade fram förslag och rekommendationer för en hållbar etablering av vindkraft i Dalarna.

Målgruppen för projektets arbete var alla intressen som berörs av en vindkraftsutbyggnad i länet såsom länsstyrelsen, kommuner, vindkraftsbolag, markägare, ideella organisationer men också nationella myndigheter såsom Naturvårdsverket, Energimyndigheten och Forsvarsmakten.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Summary	3
Inledning/Bakgrund	3
Genomförande.....	4
AP1: Projektledning.....	4
AP2: Kunskapsuppbyggnad, Konferenser, seminarier	6
AP3: Dialogprocess	8
Resultat.....	9
Projektets prestationer:	10
Projektets utfall och måluppfyllelse	10
Diskussion.....	12
Nya och gamla utmaningar för hållbar vindkraft.....	12
En vägledning som förpliktar	13
En dialogmodell som visar vägen.....	13
En effektivare miljöprövningsprocess	14
Publikationslista	15
Bilagor.....	16

Sammanfattning

Projektet ”Hållbar vindkraft i Dalarna” syftade till att skapa bättre förutsättningar för en hållbar etablering av vindkraft i Dalarna med målet att bidra till regerings mål om 100% förnybar elproduktion i Sverige 2040. Det försökte uppnås genom att i en dialogprocess med intressenter som berörs av vindkraftsutbyggnad analysera vindkraftens utmaningar och möjligheter, öka förståelsen och ta fram underlag, verktyg och metoder som gör det lättare att väga ihop etablering av vindkraft med andra samhällsintressen.

20 representanter från Länsstyrelsen Dalarna, kommuner, organisationer och företag i länet som representerar olika samhälls- och vindkraftsintressen deltog i dialogprocessen. I 25 dialogmöten och ett tiotal arbetsmöten har vindkraftens effekter på djur, natur, kultur, landskap och människan belysts från olika perspektiv. 12 kunskapsdokument, två broschyrer och en ”Vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna” har tagits fram. Vägledningen sammanfattar de slutsatser och rekommendationer som de deltagande kommuner, organisationer, myndigheter och företag anser viktiga för att nå en hållbar etablering av vindkraft i länet och utgör ett reellt riktmärke för det fortsatta arbetet med vindkraft i länet som de olika aktörerna förväntas arbeta efter.

Genom projektets insatser har olika aktörers roller för en hållbar etablering av vindkraft i länet tydliggjorts och förutsättningar för ökad transparens och en mer förutsägbar miljöprövningsprocess för vindkraft har skapats. Projektet kunde visa att dialogprocesser framgångsrikt kan hantera frågor med många intressekonflikter och hur de kan tillämpas i arbetet med energi- och klimatomställning. Erfarenheter och resultat från projektet har spridits genom kunskapskonferenser, nyhetsbrev och internt genom spridning inom deltagande organisationer. Projektets produkter och resultat finns publicerade på www.energiintelligent.se.

Projektet Hållbar vindkraft i Dalarna drevs av Länsstyrelsen i Dalarnas län med finansiering av Energimyndigheten. Projektet pågick mellan 1 december 2018 och 31 december 2020 med en projektbudget på 2,7 miljoner kronor.

Summary

The project "Sustainable wind power in Dalarna" aims to create better conditions to establish wind power in a sustainable way in Dalarna with the goal of contributing to the government's goal of 100% renewable electricity production in Sweden by 2040. Within the project a dialogue process with stakeholders representing different aspects of society and wind power development was established and used to understand and analyze the challenges and opportunities of wind power. Tools and methods that enable stakeholders to weigh together wind power with other societal interests were produced.

20 representatives from municipalities, organizations, companies and different departments of the County Administrative Board of Dalarna participated in the dialogue process. Nine areas for improvement were analyzed and conclusions were summarized in a "Guide for sustainable wind power in Dalarna" including 26 recommendations that the participating organizations, authorities and companies consider important in order to achieve sustainability in wind power production.

The recommendations are expected to become a real benchmark for the continued work with wind power in the county and point out the direction that various actors are expected to take when it comes to new wind power. The project's experiences and outputs were disseminated by conferences, newsletters and sharing of information within participating organization. The outcome of the project confirms that dialogue processes successfully can handle issues with many conflicts of interest and that dialogue can be useful in future activities of energy transition and climate change.

The project "Sustainable wind power in Dalarna" was run by the County Administrative Board of Dalarna County with funding from the Swedish Energy Agency. The project took place between 1 December 2018 and 31 December 2020 with a project budget of SEK 2,7 million. Read more about the project and its results at www.energiintelligent.se.

Inledning/Bakgrund

Riksdagen har beslutat att Sverige ska ha 100 procent förnybar el 2040. För att nå målet krävs enligt Energimyndigheten en kraftigt ökad vindkraftsproduktion som för Dalarnas del innebär en fyrdubbling av produktionen jämfört med 2019 års nivå. Länsstyrelsen har från regeringen fått uppdraget att samordna och leda det regionala arbetet för att nå energi- och klimatmålen. Mot denna bakgrund har Länsstyrelsen i Dalarna initierat ett projekt för att i en dialogprocess öka förståelsen för vindkraftens behov och utmaningar hos aktörer som berörs av vindkraft och ta fram verktyg och metoder som behövs för att aktörerna på ett bättre sätt ska kunna väga ihop olika samhällsintressen och förbättra avvägningar mellan olika miljömål. Projektets insats förväntas leda till en effektivare och mer förutsägbar miljöprövningsprocess för vindkraft med välgrundade avvägningar mellan olika miljö- och samhällsmål och intressen.

Samverkan och dialog bedöms vara en nyckel för att nå ökat förståelse och samsyn om vad som behöver göras för att uppnå 100 % förnybar elproduktion. Ökad samsyn kan i sin tur leda till att konflikter kan undvikas och synergier mellan vindkraften och andra intressen identifieras. Projektets ansats var därför på att skapa en dialog mellan olika intressenter som berörs av en vindkraftsutbyggnad. Goda erfarenheter från dialogprocesser i tidigare projekt togs tillvara och utvecklades vidare. Både upplägg av dialogprocessen, konflikthantering mellan parter, huruvida förståelsen kan öka och vilka

gemensamma resultat som kan nås i en dialog med många intressenter var av intresse att utvärdera i projektet.

Parallellt med projektet har Naturvårdsverket och Energimyndigheten arbetat med att ta fram en nationell strategi för hållbar vindkraft. Projektet har kunnat bidra med ett regionalt perspektiv på frågan och kunnat ge inspel med ett antal frågeställningar som anses viktiga för den nationella strategin att ta hänsyn till.

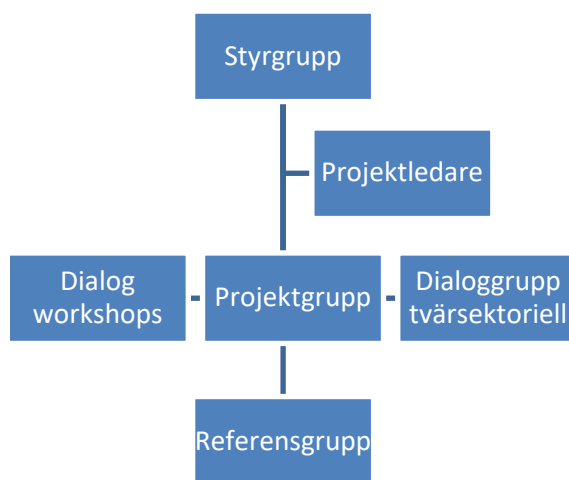
Projektet Hållbar vindkraft i Dalarna drevs av Länsstyrelsen i Dalarnas län med finansiering av Energimyndigheten. Projektet pågick mellan 1 december 2018 och 31 december 2020 med en projektbudget på 2,7 miljoner kronor.

Genomförande

Projektets arbete genomfördes i tre arbetspaket: Projektledning, kunskapsuppbyggnad och dialogprocess.

AP1: Projektledning

Projektets arbete organiserades i en tydlig struktur med styrgrupp, projektgrupp, dialoggrupper och referensgrupp.

Projektets styrgrupp

Projektet ägdes av Länsstyrelsen Dalarna och inom organisationen var avdelningen för hållbar utveckling ansvarig för projektet. Avdelningschefen var projektansvarig och hade det yttersta ansvaret för projektets genomförande, budget och redovisning. Till sin hjälp hade han en styrgrupp med uppgift att godkänna projektets genomförandeplan, besluta om prioriteringar och följa upp projektets resultat. I övrigt hade styrgruppen en stödfunktion för projektledningen och styrgruppens rekommendationer var vägledande för projektledningens arbete.

I projektets styrgrupp ingick chefer för samtliga fyra avdelningar på Länsstyrelsen i Dalarnas län samt länsstyrelsens energi- och klimatstrateg, ordföranden för Naturskyddsföreningen i Dalarna och Vd:n för Dala Vind AB. Styrgruppen hade nio möten under projekttiden.

Projektgruppen:

Projektet leddes av en projektledare på enheten för agenda 2030 med ansvar att koordinera, planera och redovisa projektet, verkställa styrgruppens beslut och rekommendationer och sprida projektets resultat i enlighet med beslutet.

Till sin hjälp hade projektledaren en projektgrupp med representanter från länsstyrelsens enheter för naturskydd, kulturmiljö och samhällsplanering samt miljöprovning och vattenvård. Projektgruppen ansvarade för planering och genomförande av dialogprocessen, framtagning av expertkunskap och underlag till dialoggruppens diskussioner samt sammanställning av dialoggruppernas arbete.

Dialoggruppen:

Dialoggruppen bestod av projektgruppens 6 representanter samt 14 representanter från 10 organisationer, företag och kommuner som representerar olika samhälls- och vindkraftsintressen i länet. Dialoggruppen ansvarade för att diskutera vindkraftens utmaningar och möjligheter. I 25 dialogmöten och ett tiotal arbetsmöten har vindkraftens effekter på djur, natur, kultur, landskap och människan belysts från olika perspektiv. 12 kunskapsdokument, två broschyrer och en vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna har tagits fram.

I dialoggruppen ingick representanter från:

- Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund
- Dalarnas Ornitologiska Förening
- Hela Sverige Dalarna
- Naturskyddsföreningen Dalarna
- Visit Dalarna
- LRF Dalarna
- Dala Vind AB
- Orsa, Älvdalen, Särna-Idre Besparingsskogar
- Malung-Sälens kommun
- Mora kommun och Orsa kommun (samma representant)
- Länsstyrelsen i Dalarnas län (fyra olika enheter)

Referensgruppen:

Referensgruppen utgjordes av projektets huvudmålgrupp och samlades tre gånger under projekttiden för att delta i kick-off, mid-term och slutkonferens. Till referensgruppsmöten inbjöds representanter från länets kommuner, organisationer med intresse i vindkraftsfrågor, vindkraftsbolag, elnätsägare, naturvårdsverket och energimyndigheten. Även enskilda personer med intresse in vindkraft kunde ta del av konferenser och nyhetsbrev som riktades till referensgruppen.

AP2: Kunskapsuppbyggnad, Konferenser, seminarier

Projektets arbete med att öka förståelsen för vindkraftens möjligheter och utmaningar och skapa förutsättningar för ökad samsyn har lagts upp i tre steg. Aktiviteterna startade med en initial kunskapsinhämtning och lägesanalys under projektets första år, följdes upp med en dialog- och bearbetningsprocess under projektets andra år och avslutades med att sammanfatta framtagna kunskap i riktade rekommendationer till aktörer som berörs av vindkraft.

a) Kunskapsinhämtning och lägesanalys

I början av projektet bjöd projektledningen in organisationer med natur- och kulturintressen, markägare, vindkrafts- och elnätsbolag, bygde- och intresseföreningar och kommunernas planavdelningar till var sin workshop för att diskutera utmaningar och möjligheter med vindkraft. Totalt planerades 9 workshops varav sex genomfördes. Tre av fem workshops som planerades i bystugor runt om i länet fick ställas in på grund av för få deltagare. Det har varit svårt att mobilisera medborgarna i en fråga som inte berör just här och nu.

Inspel från inledande analysworkshops var ändå omfattande och gav en bra bild av problemställningar som behöver arbetas vidare med. Nio insatsområden för det fortsatta arbetet identifierades och presenterades för referensgruppen och dialoggruppen under projektets andra kunskapskonferens.

Lärdomar från analysarbetet:

- Att kartlägga problembilden utifrån samtal med medborgare och intressegrupper fungerar. De identifierade frågorna visade sig ha hög relevans för det senare arbetet i dialoggrupperna.
- Det finns ett stort behov att diskutera energibesparingarnas bidrag i energiomställningen. Frågan om hur mycket el som behövs när man gjort alla energibesparingsåtgärder måste besvaras innan vindkraften kan diskuteras. Även produktionspotential från andra energikällor behöver belysas. Frågan huruvida vi skulle kunna klara energiomställningen med energibesparingar och livsstilsändringar återkom regelbundet i diskussioner under hela projektets gång. Projektets kanske största tillkortakommande var att inte diskutera energibesparingar som ett tionde insatsområde.
- Tillståndsprocessen för vindkraft och kommunens process för planering av markanvändning blandas ofta ihop. I diskussionerna framkom många gånger orimliga förväntningar på tillståndsprocessens och projektörens möjligheter att bidra till en demokratisk beslutsprocess. Projektet tog fram en populärversion som visualiserar tillståndsprocessen och att använda materialet oftare i möten med allmänheten kan vara ett första steg i att tydliggöra tillståndsprocessen.

b) Kunskapskonferenser

Projektet har genomfört 3 kunskapskonferenser med totalt 260 deltagare. Den första konferensen genomfördes som en kick-off för projektet och för att väcka intresse hos så många intressenter som möjligt. Konferensen hade fokus på energiomställning och analyserade vindkraften ur natur- och miljöperspektiv. Ett år in i projektet anordnades den andra kunskapskonferensen. Resultaten från inventerings- och analysfasen presenterades och vindkraftens påverkan på människan och samhället diskuterades. Konferensen blev också startskottet för dialoggruppernas arbete. En tredje och sista konferens hölls digitalt i slutet av projektet med syfte att sprida projektets och dialoggruppens arbete. Ett utkast till en vägledning för hållbar vindkraft och dess 27 rekommendationer presenterades och möjligheter gavs att göra inspel till innehållet.

Konferenserna fick genomgående höga betyg och utvärderingar visar att de har bidragit till att öka förståelsen och skapa en mer nyanserad bild av vindkraft. Nedan presenteras några resultat från utvärderingen av projektets tre konferenser (svarsfrekvens 30-50%):
55%-80% har fått bättre förståelse för utmaningar och möjligheterna med vindkraft
63%-80% har fått en mer nyanserad bild av vindkraft
66%-73% har fått ny kunskap till nytta i sitt eget arbete
56%-85% tror att hållbar vindkraft är möjlig

Lärdomar från arbete med kunskapskonferenser:

- Att spela in konferenserna har varit till nytta för dialoggruppens arbete. Medlemmar i dialoggruppen som inte kunde vara med på kunskapskonferenserna hade möjlighet att uppdatera sig genom att titta på föredragen i efterhand.
- För digitala kunskapskonferenser behöver projektledningen tillhandahålla bra system för att kunna hantera frågor i chatten. I vårt fall medförde kombinationen av en öppen chatt med en samordnad hög frågeaktivitet av grupper som motsätter sig vindkraft att alla deltagare inte kom till tals. Ett annat sätt för att hantera frågor hade behövts.
- Energiomställning och energieffektivisering bör vara huvudtema när inledande kunskapskonferenser om vindkraft anordnas. Dessa frågor kom upp gång på gång

under projektets arbete fast frågan presenterades av Energimyndigheten och länsstyrelsen i de inledande konferenserna. Tydligt var budskapet inte tillräckligt tydligt. I diskussionerna har det också framkommit att statliga och regionala myndigheter inte anses vara tillräckligt opartiska i frågan. Ett sätt att komma åt det senare är att engagera regionala aktörer utan direkt koppling till regering och riksdag i att presentera energiutmaningarna.

AP3: Dialogprocess

Projektets arbetsupplägg byggde på att skapa en dialog mellan olika intressenter som berörs av en utbyggnad av vindkraft. Samverkan och dialog bedömdes vara en nyckel för att nå ökad förståelse och samsyn som i sin tur kan leda till att konflikter kan undvikas och eventuella synergier mellan vindkraften och andra intressen kan identifieras.

En dialogprocess skapades där 20 personer (10 män och 10 kvinnor) från elva organisationer som representerar olika samhälls- och vindkraftsintressen deltog. Kravet för att ingå i dialoggruppen var att man som organisation hade en länsövergripande verksamhet och såg vindkraft som en del i lösningen i energiomställningen. Grupper som var generellt emot vindkraft eller endast hade en lokal anknytning blev inte inbjudna att delta i dialoggruppen och hade möjlighet att istället delta i referensgruppen. Deltagande organisationer nominerade representanter till dialoggruppen och den enda påverkan från projektledningens sida var att få till en jämn könsfördelning i gruppen vilket det också blev.

Dialoggruppernas arbetssätt:

Utgångspunkt för dialoggruppernas arbete var de 9 insatsområden som identifierades i analysfasen (se punkt a). Varje insatsområde belystes och dokumenterades utifrån följande fyra frågor:

Svaren sammanfattades i tabellform och diskuterades inför godkännande av gruppen (se bilaga 3). Utifrån denna analys formulerade projektledningen förslag på insatser och rekommendationer som sedan diskuterades och justerades av dialoggruppen. Resultaten sammanfattades och publicerades i en "Vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna" som alla deltagande organisationer kunde ställa sig bakom (se bilaga 2).

För att underlätta diskussionerna delades dialoggruppen in i två undergrupper som arbetade parallellt. Grupperna hade var sin gruppleddare från Länsstyrelsen som ansvarade för kallelse, dagordning och genomförande av möten. Varje grupp diskuterade insatsområdena i den ordning man såg mest lämplig och intressant. För att kunna hålla samtalen öppna hölls alla anteckningar och diskussionsunderlag inom gruppen och publicerades inte externt. Grupperna har genomfört 25 dialogmöten och ett tiotal arbetsmöten. Resultaten från gruppdiskussionerna presenterades för varandra i stormöten.

Styrgruppen följde dialoggruppernas arbete genom rapporter på styrgruppsmöten och granskning av framtagna dokument. Under projektets sista tre månader sammanfattades resultaten i en "Vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna". Förslag till vägledningens

rekommendationer presenterades även för länsledningen, länsstyrelsens personal och referensgruppen.

Lärdomar från dialogprocessen:

- Att låta aktörerna sitta runt samma bord och diskutera med varandra, snarare än att föra dialog med varje aktör för sig fungerar bra! Detta upplägg har också visat sig framgångsrikt i ett tidigare projekt om ”Hållbar vattenkraft i Dalarna”. En gruppstorlek på 10 personer bör inte överskridas.
- Det har visat sig i tidigare dialogarbeten att det skapas bättre förankring och engagemang när aktörer själva, snarare än externa konsulter, får arbeta med att ta fram material och underlag för gemensamma diskussioner. Detta har visat sig fungera väl även i detta projekt. För att underlätta engagemanget i gruppernas arbete har projektet valt att ersätta deltagare från ideella organisationer med en mindre timpeng, upp till ett maxbelopp.
- En slutrapportering från dialoggrupperna visar på att fysiska möten upplevs ge bättre dialoger. Inledningsvis planerades att varva fysiska möten med digitala möten. Upplägget fick överges p.g.a. Corona-restriktioner till enbart digitala möte mellan april 2020-december 2020. Möten blev då kortare (2-2,5 timmar) och något fler än ursprungligen planerat. I utvärderingen tyckte deltagarna att kunna umgås fysiskt bidrog framförallt till att skapa större förtroende mellan deltagarna. Man lärde känna varandra bättre på ett personligt plan när man träffades fysiskt.
- Diskussionsklimatet har upplevts som bra, trots att åsiktsskillnader förekommit. Alla har bidragit till att ett visst mått av mestadels konstruktiva meningsskiljaktigheter kunde hanteras på ett bra sätt. En inledande workshop om konflikthantering kan ha bidragit till ett bra diskussionsklimat. Med hjälp av en extern föreläsare gick olika konfliktscenarier igenom, en gemensam agenda arbetades fram och gemensamma regler för möten sattes upp.

Resultat

Projektets mål var att (från beslutet):

- a) att skapa en ökad samsyn kring hur olika samhällsmål så som förnybar elproduktion, miljö och kultur kan kombineras,
- b) att ta fram underlag, verktyg, metoder etc. för att effektivisera och stärka avvägningen mellan miljö- och samhällsmål och hitta synergier,
- c) att bidra till ökad kapacitet och kunskap hos länsstyrelsen och kommunerna i att hantera energi och klimat i avvägningen med andra miljö- och samhällsmål samt ökad förståelse för olika miljö- och samhällsmål i olika intressegrupper och inom länsstyrelsen och kommunerna.
- d) På längre sikt (effektmål) ska projektets insatser bidra till en effektivare och mer förutsägbar miljöprövningsprocess för vindkraft med välgrundade avvägningar mellan olika miljö- och samhällsmål och intressen utifrån ett regionalt perspektiv.

För att nå dessa mål har arbetet genomförts i tre steg med en initial kunskapsuppbyggnad och lägesanalys under projektets första år, en dialog- och bearbetningsprocess för att analysera motstående intressen och bearbeta utmaningar under projektets andra år och att sammanfatta och publicera slutsatser och rekommendationer för en hållbar vindkraft i Dalarna under projektets slutfas.

Projektets prestationer:

Följande aktiviteter och produkter har tagits fram för att nå projektets mål:

- 6 dialogworkshops med intressegrupper och intresserade medborgare genomfördes för att fånga vindkraftens utmaningar och möjligheter så bra som möjligt.
- 3 kunskapskonferenser om vindkraft anordnades för att ge intresseorganisationerna en bred bild av vindkraften. Totalt deltog 260 personer med representation från flertalet av Dalarnas 15 kommuner och intresseorganisationer. Två av konferenserna finns inspelade på Youtube, den tredje hölls digitalt.
- 10 organisationer, företag och kommuner med intressen i vindkraft i Dalarna tillsammans med 4 enheter på Länsstyrelsen Dalarna deltog i en dialogprocess för att analysera vindkraftens inverkan på olika samhällsintressen. 25 dialogmöten och ett tiotal arbetsgruppsmöten har genomförts och rekommendationer för att nå en hållbar vindkraft i Dalarna har tagits fram.
- Länsstyrelsens ledning har genom avdelningscheferna deltagit i projektets styrgruppsarbete och fått en djup inblick i projektets verksamhet och resultat. Sju styrgruppsmöten har genomförts och framarbetade dokument och rekommendationer har godkänts.
- Representanter från Orsa kommun och Malung-Sälens kommun som hade pågående vindkraftsärenden har deltagit i dialogarbetet. Flertalet av Dalarnas kommuner deltog i kunskapskonferenser och 10 av Dalarnas 15 kommuner har deltagit i den avslutande konferensen där rekommendationer för hållbar vindkraft i Dalarna presenterades.
- 9 insatsområden med förbättringspotential har analyserats av en tvärssektoriell dialoggrupp och förslag på insatser för att säkerställa en hållbar etablering av vindkraft i Dalarna har tagits fram.
- 26 rekommendationer för hur olika aktörer kan bidra till en hållbar etablering av vindkraft i Dalarna har tagits fram och publicerats.
- 12 kunskapsdokument och två broschyrer har tagits fram av dialoggruppen för att underlätta en hållbar planering och etablering av vindkraft, se avsnitt ”Publikationslista”.
- Projektets slutsatser och rekommendationer publicerades i en ”Vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna” som alla deltagande organisationer kunde ställa sig bakom (se bilaga 2). Dokumentet med rekommendationer och kunskapsdokument finns på www.energiintelligent.se. Vägledningen kommer under 2021 även att publiceras i Länsstyrelsens rapportserie.

Projektets utfall och måluppfyllelse

Projektledningen är i sin helhet nöjd med måluppfyllelsen. Utvärderingar från kunskapskonferenser och dialoggruppsarbeten visar att förståelsen för vindkraftens utmaningar och möjligheter har ökat hos deltagarna. En rad underlag, metoder och verktyg som anses vara nödvändiga för att bättre kunna bedöma vindkraftens effekter på miljö, natur, djur, kultur, människan, samhället och landskapet har tagits fram av projektet och en vägledning med rekommendationer för hållbar vindkraft i Dalarna är publicerad. En dialogprocess har satts igång och deltagande organisationer och företag

som representerar olika samhälls- och vindkraftsintressen har anmält ett intresse att fortsätta dialogen även efter projektets slut.

Förståelse och samsyn

Projektets effekter på ökad samsyn och effektivare miljöprövningsprocesser är svårare att bedöma eftersom dessa blir synliga först längre fram i processen. Samsyn mellan olika aktörer har skapats om vilka insatser som är nödvändiga för att skapa förutsättningar för en hållbar etablering av vindkraft i Dalarna. När förutsättningar har skapats återstår dock att väga ihop och värdera olika samhällsintressen och det är då det blir tydligt om samsynen har ökat och prövningsprocesser blir effektivare. Det är därför ett naturligt nästa steg att fortsätta dialogprocessen när den regionala analysen för hållbar vindkraft tas fram och befästa samsynen när bedömningar och sammanvägningar diskuteras i skarpt läge.

Kapacitetshöjning hos länsstyrelsen, kommuner och organisationer

Den starka förankringen av projektets arbete hos berörda enheter på länsstyrelsen har ökat insikt och förståelse för vindkraftens utmaningar och möjligheter inom organisationen både på handläggare- och chefsnivå. Att länsledningen ställer sig bakom projektets slutprodukt, en vägledning och 26 rekommendationer, är ett bevis på detta. Därmed inte sagt att alla inom organisationen har samma syn på vindkraften, men en god grund för framtida diskussioner inom organisationer och med externa aktörer är lagd.

Framtagna underlag har stärkt länsstyrelsens kapacitet att hantera det fortsatta arbetet med etablering av hållbar vindkraft i Dalarna. Bland framtagna kunskapsunderlag med särskilt intresse för länsstyrelsen finns bl.a. underlag för bedömning av örninventeringar, analysen om länets vindkraftsparker och deras påverkan på skyddsintressen, underlaget om ett kunskapslyft för förnybar energi i länet, utvärdering av den befintliga landskapskaraktärsanalysen för Siljan utifrån nya förutsättningar med högre verk och större parker, analys av europeiska landskapskonventionens tillämpning i vindkraftsärenden, tillämpning av landmärkesmodellen för bredare analyser av vindkraft, undersökning av tillämpningsmöjligheter för multikriterieanalyser i vindkraftsplaneringen och framtagning av förslag på frivilliga kompensationsystem.

Två kommuner och åtta organisationer och företag som representerar olika samhälls- och vindkraftsintressen har varit djupt involverade i projektets genomförande. Insikter och slutsatser förmedlades av deltagarna inom sina respektive organisationer och övriga kommuner och organisationer i länet hade möjlighet att delta i kunskapsseminarier och följa projektets aktiviteter genom informationsbrev. För att få fullt genomslag behövs fler insatser för att diskutera vägledningen med dess rekommendationer med berörda aktörer. Länsstyrelsen planerar att genomföra informationsinsatser efter projektets slut i samband med länsstyrelsens regelbundna träffar med kommunernas planansvariga, genom utskick till länsstyrelsens olika nätverk och i samband med framtagningen av den regionala analysen för hållbar vindkraft.

Bland framtagna underlag och verktyg med särskild relevans för kommuner och organisationers framtida arbete finns bl.a. ett upplägg för hur tidiga informationsmöten kan genomföras, en första version av hur en utbildning för kommuner kan genomföras, tips och råd för uppdatering av översiktsplanens vindkraftsdel, analysmodeller för vindkraft som kan användas i arbetet med byagrupper (landmärkesmodellen), exempel på visualiseringsverktyg som kan användas i samrådsarbetet och en kartläggning av kumulativa effekter på skyddad natur och kultur.

Diskussion

Nya och gamla utmaningar för hållbar vindkraft

Genom att involvera flera olika samhällssektorer i arbetet har projektet lyckats få en omfattande bild av de största utmaningarna för en hållbar etablering av vindkraft i Dalarna. Nio punkter har identifierats som väsentliga att arbeta vidare med.

1. Ett kunskapslyft om förnybar energi i Dalarna
2. Bättre beslutsunderlag för kommuner
3. Fler tillitsskapande processer och tidig information
4. Ett bra kompensationsystem
5. Nyttja lokal kunskap och engagemang
6. Bättre landskapsanalyser och visualiseringar
7. Mer fokus på vindkraftens kumulativa effekter
8. Tydliggör vindkraftens sociala och ekonomiska effekter
9. Analysera samexistens av vindkraft och turism

Några av dessa var väntade, andra tillför en ny dimension i vindkraftssammanhanget och är värda att lyftas fram lite extra.

Ett kunskapslyft om förnybar energi i Dalarna

Innan man kan diskutera vindkraft behöver man diskutera energiomställningen! I många diskussioner både med lokalbefolkningen, motståndare till vindkraft och inom dialoggruppen har det blivit tydligt att det finns ett gap mellan vad som anses vara rimliga lösningar för energiomställningen och de scenarier som Energimyndigheten och näringarna har tagit fram. Särskilt viktigt är att diskutera energibesparingarnas och energieffektiviseringens potential i omställningsarbetet. Projektet har tagit initiativ till ett kunskapslyft för förnybar energi i Dalarna och samlat länets kunskapsaktörer kring ett gemensamt projekt. Finansiering för liknande regionala och nationella initiativ behövs.

Fler tillitsskapande processer och tidig information

Tillståndsprocessen för vindkraft har sina begränsningar när det gäller medborgarens deltagande och påverkansmöjlighet. Framförallt är den inte menad och utformad som den demokratiska beslutsprocess som många berörda parter förväntar sig. Därför behöver kommuner och myndigheter erbjuda ytterligare insatser för att skapa transparens och öppenhet i etableringsprocessen. Detta kan åstadkommas genom tidig och bra information från myndigheter och verksamhetsutövare och genom att ge alla som berörs möjlighet att ta del av information och diskussioner. Uppdaterade översiktsplaner och insatser som inkluderar lokalbefolkning i värdering av landskapspåverkan och analysen av vindkraftens effekter på lokalsamhället är ytterligare insatser som behövs för att stärka den demokratiska förankringen. Projektet har tagit fram underlag för att arbeta med dessa frågor. Föreslagna insatser kräver dock resurser som mindre kommuner ofta inte har tillgång till. Både utbildningar och finansiellt stöd till kommuner och länsstyrelser behövs för att kunna åstadkomma ett gott planerings- och förankringsarbete.

Mer fokus på vindkraftens kumulativa effekter

När etableringstakten ökar och parkerna blir fler och större ökar också behovet av den rumsliga planeringen inom och över kommun- och länsgränser. Projektet kunde i en kartläggning visa att vindkraften kryper allt närmare de skyddade områdena, samtidigt som verken blir högre och koncentreras allt mer kring lämpliga vindlägen och elanslutningspunkter. Detta ökar risken för inringningseffekter och fragmentering av natur-, kulturmiljö- och landskapsvärden i de områden där vindkraftverk etableras. Idag

finns inga bra verktyg för kommuner och länsstyrelser att hantera kumulativa effekter och nationella myndigheter behöver skyndsamt arbeta för att dessa kommer på plats.

Analysera samexistens av vindkraft och turism

Hållbarhetsargument blir allt viktigare inom besöksnäringen och enligt Visit Dalarna behövs tillgång till mer förnybar energi för att trygga turismens långsiktiga överlevnad i länet. Samtidigt finns risk för intressekonflikter mellan vindkraft och turism relaterade till landskapstyp, turismnäringens storlek och besöksanledning. Denna risk är mer framträdande i landskapstyper med höga natur- och kulturvärden samt i områden som bedöms viktiga för den kommersiella turismnäringens konkurrens- och utvecklingskraft på kort och lång sikt. Enligt tillgängliga studier genomförda i Sverige och utomlands upplever mellan 8 - 15 procent av turisterna att vindkraften påverkar deras vilja att återvända till besöksmålet. Studierna är gamla och gjordes innan stora parker etablerades och pandemin gav ett uppsving i utomhusaktiviteter. Uppdaterade studier som analyserar vindkraftens effekter utifrån besökarnas och företagarnas värderingar behövs för att besöksnäringen bättre ska kunna ta ställning till vindkraften.

En vägledning som förpliktar

Projektets huvudprodukt är en ”Vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna”. Vägledningen har tagits fram i en dialogprocess och elva organisationer som representerar olika samhälls- och vindkraftsintressen kan nu ställa sig bakom dess rekommendationer. Rekommendationerna riktar sig i lika hög grad till dialoggruppens egna medlemmar och organisationer som till nationella myndigheter, kommuner och organisationer i länet samt verksamhetsutövare som avser bygga vindkraft i Dalarna. Vägledningens rekommendationer gör inte anspråk på att fullständigt täcka frågans olika aspekter och ska ses som ett första steg att diskutera denna mångfacetterade utmaning.

Med detta sagt ska vägledningen ses som ett reellt riktmärke som olika aktörer förväntas arbeta efter. Framtagna rekommendationer är till stor del en sammanställning utifrån omfattande erfarenheter hos många människor med vitt skilda och för energiomställningen relevanta områden. Om deras uppriktiga och välmenande råd inför fortsatt vindkraftsatsning följs, ökar möjligheterna för att nå en ansvarsfull utbyggnad av en hållbar vindkraft i Dalarna, utan ökad splittring bland befolkningen.

Med vägledningen har en grund för gemensamma diskussioner om hållbar vindkraft lagts i Dalarna. Alla aktörer som arbetar med vindkraft i länet kommer på ett eller annat sätt behöva förhålla sig till dokumentet. Vägledningens rekommendationer kommer att ligga till grund för framtagning av den regionala analysen för hållbar vindkraft i Dalarna.

En dialogmodell som visar vägen

Projektet har vidareutvecklat en dialogmodell som visat sig fungera bra för att belysa komplexa frågor från olika håll. Dialoggruppen upplevde arbetet som lärorikt, intressant, tidskrävande men värt det, spännande och roligt. Diskussionsklimatet har präglats av eftertänksamhet och respekt. Ett visst mått av mestadels konstruktiva meningsskiljaktigheter har förekommit, men åsiktsskillnader till trots har samtalsklimatet varit gott. Dialogarbetet har levererat dokument, underlag och gemensamma slutsatser och förslag på hur utmaningarna bör och kan hanteras. Ett nytt nätverk som består av dialoggruppens aktörer har etablerats. Nätverket är villig att fortsätta sitt stödjande utvecklingsarbete efter projektets slut vilket kan anses vara ett gott betyg.

Projektet visar att en sådan här dialogmodell är en viktig framgångsmodell för att hantera frågor med många intressekonflikter. Den energi- och klimatomställning vi behöver genomföra kommer inte lyckas om intressekonflikter tillåts växa. Det är därför viktigt att staten, i detta fall genom länsstyrelsen, söker dialog med intresseorganisationer, kommuner, m fl, för att skapa förståelse och acceptans. Det finns all anledning att använda sig av dialogmodellen i arbetet med att ta fram regionala analyser för hållbar vindkraft och andra aspekter av energi- och klimatomställningen där många intressen behöver hanteras.

En effektivare miljöprövningsprocess

Projektet har skapat förutsättningar för en mer förutsägbar miljöprövningsprocess för vindkraft. Insatsområden som bidrar till ökat transparens och bättre underlag har identifierats. Rollfördelningen har tydliggjorts och regionala aktörer och nationella myndigheter kan nu skapa sig en bra bild av deras roll för att åstadkomma mer förutsägbara beslut och handlingar. En dialogprocess som ökar lärande, erfarenhetsutbyte och gemensamma slutsatser har påbörjats med potential och vilja från deltagarnas sida att fortsätta efter projektets slut.

Med dessa insatser har projektet lagt en god grund för ökad samsyn om nödvändiga insatser. Det kommer dock alltid att finnas skillnader i hur olika aktörer gör bedömningar och avvägningar mellan olika samhällsmål. Att få samsyn i denna fråga är nästintill omöjligt men avvägningar kan vara lättare att acceptera när det finns förtroende för beslutsprocessen och insyn i hur prioriteringar görs. En effektivare miljöprövningsprocess beror därför i stor grad på hur aktörerna tar emot och omsätter rekommendationerna som projektet har arbetat fram.

Därmed inte sagt att en effektivare miljöprövningsprocess också blir snabbare! Dels har projektet identifierat områden såsom landskapsperspektiv, inringningseffekter och fragmentering som kommer att kräva mer fokus och analysarbete framöver. Dels kommer mer uppmärksamhet behöva ges för att bemöta lokalbefolkningens synpunkter på ett konstruktivt sätt. Under projekttiden har vi kunnat bevittna uppkomsten av grupper såsom ”Nej till vindkraft på Ripfjället” och ”Motvind Sverige” som motsätter sig vindkraften generellt. Dessa rörelser bidrar till en folklig mobilisering som vi inte har sett tidigare och det finns all anledning att lägga tid och möda på att bemöta det folkliga engagemanget på ett konstruktivt och faktabaserat sätt.

Publikationslista

Projektet har:

Publicerat en vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna samt tillhörande dokument. Ladda upp vägledningen på www.energiintelligent.se, sök ”Vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna”.

Samlat högskolor i Dalarna, Uppsala och Göteborg, Naturskyddsföreningen på nationell och länsnivå, SWECO-Dalarna, Dalavind AB och 2047 Science Centers i Dalarna kring insatser för ett kunskapslyft om förnybar energi i Dalarna och ansökt om medel. Upplägget finns beskrivet i ansökan som lämnades till Energimyndigheten i april 2020.

Producerat en jämförelse av förnybara energikällor och kärnkraft som Dala Energiföreningen har tagit fram här: <http://www.dalaenergiforening.se/aktuellt/> sök på rapporten ”Kunskapsläge för några olika energislag”

Tagit fram en idé om hur forskning kan delta och konstruktiv bemöta kommunikation på FB utifrån KTHs arbete med ”bensinupproret 3.0”: <https://www.sams.kth.se/publications>, sök rapporten ”Hållbar mobilitet på landsbygden”. Upplägget finns beskrivet i ansökan som lämnades till Energimyndigheten i april 2020.

Tagit fram riktlinjer för kommunernas arbete med uppdatering av vindkraftsdelen i ÖP: www.energiintelligent.se, sök på rapport ”Uppdatering av kommunala översiktsplaner”.

Testat en utbildning om kommunens roll vid vindkraftsetableringar som Svensk Vindkraftförening har tagit fram och testat i Orsa kommun. Kontakta www.svenskvindkraft.com för att höra om detaljer.

Tagit fram ett upplägg för tidiga informationsmöten vid vindkraftsetableringar som anordnas av länsstyrelsen och kommun tillsammans: www.energiintelligent.se, sök på rapport ”Tidiga informationsmöten om vindkraft”.

Tagit fram en broschyr som visualiserar tillståndsprocessen och tydliggör även möjligheter till påverkan för lokalbefolkningen: www.energiintelligent.se, sök på broschyr ”Tillstånd för vindkraft”.

Tagit fram ett exempel på en möjlig AR-lösning för att bättre visualisera vindkraftens påverkan på landskapet har tagits fram och finns här: www.energiintelligent.se, sök på filmer ”Visualisering av landskap med vindkraft från bilkörning” och ”Visualisering av landskap med vindkraft från utsiktspunkt”.

Tagit fram en beskrivning av hur ett frivilligt kompensationssystem kan utformas. Läs mer här: www.energiintelligent.se, sök på rapport ”Frivillig kompensation för vindkraft”.

Tagit fram och testat en bredare analys av vindkraft enligt ”landmärkesmodellen”. Ett exempel på en analys av vindkraften enligt landmärkesmodellen finns här: www.energiintelligent.se, sök på broschyr ”Vindkraftens effekter på ekonomi och samhälle”. En mall som kan användas av kommuner och organisationer i arbetet med berörd lokalbefolkning finns att hämta här: www.lansstyrelsen.se, sök på ”rus” och ”Hälsofrämjande” och ”Stöd i åtgärdsarbetet”.

Analyserat uppdateringsbehovet för landskapskaraktärsanalysen i Siljan från 2010 utifrån vindkraftens kumulativa effekter med flera parker och högre verk: www.energiintelligent.se, sök på rapport ”Vindkraftens kumulativa effekter - en

exempelstudie”. Själva landskapskaraktärsanalys från 2010 kan du läsa här: www.lansstyrelsen.se/dalarna sök på ”Vindkraft kring Siljan – en landskapsbedömning”. Kartlagd vindkraftsverk i Dalarna i förhållande till olika skyddsintressen . Läs rapporten här: www.energiintelligent.se, sök på rapport ”Vindkraft-skyddade områden, del 1”. Dokumentet kan bl.a. användas i arbetet med analys av vindkraftens kumulativa effekter.

Tagit fram en trendanalys av byggda, beviljade och planerade vindkraftverk i förhållande till avstånd från skyddsintressen. Läs mer här: www.energiintelligent.se, sök på rapport ”Vindkraft-skyddade områden, del 2”

Sammanfattat slutsatser för arbetet med hållbar vindkraft utifrån europeiska landskapskonventionens krav på folklig deltagande vid landskapsförändringar. Analysen finns beskriven här: www.energiintelligent.se, sök på rapport ”Europeiska landskapskonventionen

Undersökt multikriterieverktygen ReWind (www.kth.se, sök på ”Rewind – regional planning for wind power”) och ConSite (www.nina.no/consite) och haft möten för att lära känna dessa verktyg närmare och utvärdera möjligheter att använda dessa i regional och kommunal planeringsarbete framöver.

Varit med i framtagning av en analys om kungsörninventeringar i Dalarna: www.energiintelligent.se, sök på rapport ”Effektivitet vid spelflyktsinventering av kungsörn”. Analysen kan bl.a. användas för att bättre kunna bedöma kvalitén på inventeringsresultat.

Tagit fram en broschyr som beskriver vindkraftens effekter på ekonomi och samhälle. Ladda ner broschyren här: www.energiintelligent.se, sök på broschyr ”Vindkraftens effekter på ekonomi och samhälle”.

Bilagor

Bilaga 1 Administrativ bilaga till lägesrapporten

Bilaga 2 Vägledning för hållbar vindkraft i Dalarna

Bilaga 3 Analys av insatsområden